

Jordens fremtid

Det er på tide, at vi handler religiøst

Af Vagn Plenge

Den måde som vi lever på er ikke bæredygtig, og udviklingslandene gør alt hvad de kan for at opnå den samme ubæredygtige levevis som vores, med vores former for mad, tøj, transport, forbrugsgoder osv. med hvad det koster af energi, råstoffer og andre naturressourcer.

Teknologiske fremskridt som gensplejsede afgrøder, syntetiske stoffer, sygdoms- og skadedyrsbekæmpelse m.m. har ofte haft dødelige bivirkninger. Derefter sætter vi vores lid til at teknologien ordner disse skavanker, men et hvilket som helst teknologisk påfund vil ligeledes have sine egne ødelæggende konsekvenser, hvis ikke vi formår at ændre folks tilgrundliggende motivation.

Vi taler om truslen fra befolkningstallets vækst i de fattige lande og ignorerer bekvemt, at hvert nyt barn i vores del af verden - med vores levevis - vil koste verden ufatteligt mange gange mere i ressourceforbrug end nye børn i f.eks. Afrika og Indien. Og samtidig ignorerer vi den viden, vi har fra udviklingen i vore egne lande gennem de sidste par generationer, at det var den større tryghed og forbedrede levestandard der førte til et mindre fødselstal.

Det er så let at tænke: "Nå, men regningen skal ikke betales førend jeg er væk. Og til den tid skal der nok være fundet en ny teknologi, nye energiformer, nyt det ene og det andet... Jo, det skal folk nok finde ud af at klare engang i fremtiden, sådan som det er sket hidtil."

Men hvis vi vurderer vores situation med både fornuft og etik, så må vi erkende, at vi er nødt til at gennemføre forandringer snart - og jo før, desto bedre. Jo længere vi venter, og jo mere vi ødelægger vores planet, desto dybere falder vi, og desto alvorligere bliver de menneskelige lidelser på vores vej nedad. Det er uetisk at bygge sådan en gæld op, for når Moder Natur kræver den betalt, så tager hun ikke imod kontanter. Ingen dollars, yen eller ECU vil kunne reparere ozonlaget, nedbringe drivhuseffekten eller bringe uddøde dyrearter eller plantearter til live igen.

Det sidste tales der ikke så meget om som om det første, men at frede og beskytte planter er langt fra blot et udslag af sentimentalitet: Den dag vi kun står med kornsorter, som nok er højtydende men til gengæld uden modstandskraft over for sygdomme og skadedyr som i mellemtiden er blevet resistente, da vil vi savne de grundsorter som naturen har frembragt siden verdens skabelse og som i mellemtiden er forsvundet; for slet ikke at tale om de mange planter der kan rumme noget af medicinsk interesse. Og hermed har jeg så igen tilladt mig at anlægge det vesterlandske, kristne menneskes typiske udelukkende nyttemæssige betragtning på naturen, som forudsætter, at naturen er menneskets ejendom som det kan skalte og valte med helt efter eget for godtbeholdende.

Hvordan skal vi så bære os ad med at ændre vores adfærd og holdninger? Vi lever jo inden for vores kultur med dens tankesæt og idealer, og det begrænser stærkt vores valgmuligheder. Desuden kan vi kun kontrollere vore egne valg, eftersom en verdensorden der blev frembragt gennem tvungne forandringer ikke ville være levedygtig - og desuden næppe værd at leve i.

Ifølge Pat Emery har unitarer og universalister ofte ment, at det er nok, at vi hver især opfører os etisk i vores handlinger og i vores forhold til andre. Men denne holdning slår ikke længere til. Hvis vi handler alene eller på egen hånd, kan vi simpelthen ikke frembringe tilstrækkeligt store forandringer. Hvis vi mener det alvorligt, at såvel naturen som vores art skal overleve, så må vi være villige til at virke sammen med andre. Og vi må tro på, at menneskeheden kan modnes, at grådighed og andre ødelæggende tilskyndelser ikke er evige træk i menneskets natur. Vi må tro på, at vi kan forandre os, inden vi tvinges brutalt til det af omstændighederne.

Modne måder at leve på og forholde sig til andre på, måder som gør os til hele mennesker og hjælper os til at finde en helhed skal opdages, udformes og spredes - skriver hun.

Unitariske og universalistiske kirker er et godt sted at begynde. Vores åbenhed over for sandheder fra mange kilder og vores respekt for alle menneskers værdighed giver os store muligheder i denne henseende. Mange unitarer og universalister er enige om, at folk må slutte sig sammen, men ikke under en religions fane. De siger: "Hvorfor ikke grupper som Greenpeace, der tager fat på disse problemstillinger direkte?"

Sådanne sagsorienterede organisationer fortjener uden tvivl vores støtte. Megen af den viden og ekspertise som de samler, vil være uundværlig efterhånden som folk sætter deres hjerte og vilje ind på at gennemføre de nødvendige forandringer. Men den slags organisationer fokuserer snævert på bestemte sager, og mens de ganske vist forsøger at imødegå menneskers ødelæggende adfærd, tager de sig ikke af deres tilgrundliggende bevæggrunde. Uden at tage fat på folks motiver kan vi højst udføre et godt lappearbejde. Og, hvad der er endnu vigtigere, de nødvendige forandringer i hjerte og sind vil ikke ske uden et omsorgsfuldt samfund der optræder på en måde som forholder sig til hver og en som et helt menneske - og tilsvarende forholder sig til hele samfundet som til en organisme, hvor hver enkelt bestanddel er forbundet med alle andre og gensidigt afhængige, som et atoms bestanddele. Det ligger et godt stykke uden for organisationer som Greenpeaces formål. Det er religionens opgave. Jamen, hvad så med politik? Er det ikke politikens opgave - politikernes opgave? Jo, så sandelig! Imidlertid er det længe siden, at jeg begyndte at tvivle på, at det er tilstrækkeligt at holde sig til politik: For godt 25 år siden bemærkede jeg, at der blev fremlagt forklaringer på uretfærdighederne i verden, som så at sige alle kunne enes om i alt væsentligt; det gjaldt samfundsforholdene i det enkelte land, og det gjaldt især forholdet mellem rige og fattige lande i verden som helhed. Man talte faktisk meget om behovet for en ny verdensorden. Alligevel skete der ingen forandringer. Jeg drog da den konklusion, at forklaringen måtte skulle findes i menneskers grundlæggende etiske og moralske holdninger - hvilket meget vel kunne være et spørgsmål om religion... Og jeg så en mulighed i den latinamerikanske befrielsesteologi, som også inspirerede protestanter i Europa, især i Tyskland med en Dorothea Sölle i spidsen, men faktisk også danske folkekirkepræster og andre... Og i de mellemliggende år har jeg ikke fundet andet at sætte min lid til.

Forhindringerne for at gennemføre de nødvendige forandringer af hjerte og opførsel omfatter vores egen grådighed og en medfødt træghed over for forandringer eller endog modstand. Men det er - nu som før - religionens opgave at tage fat på disse sager, og i det omfang den ikke gør det, er det en medvirkende årsag til, at vi gør så små fremskridt.

Religioner der passiviserer mennesker i guds frygt - eller ligefrem i tro på undergang og dommedag - er en trussel; men liberale trosretninger og religioner - dvs. deres udøvere - har deres del af skylden for at den trussel ikke imødegås, når de ikke stiller op og fægter med åben pande for hvad de for alvor tror - det være sig fordi de i virkeligheden ikke tager deres egen religion alvorligt, eller fordi de synes, at mange som følger en konservativ religion er ikke blot velmenende, men også tjenes godt af deres tro... og i sidste ende må enhver, som det siges også af os - blive salig i sin tro... Men jeg må spørge, om man i så fald ikke reelt gør sig selv og alle andre til gidsler af eller ofre for et forvrænget ideal af tolerance?

I Unitarisk Kirkesamfund siger vi også som en logisk selvfølge, at vi ikke kan missionere, eftersom vi ikke gør krav på at kende Sandheden. Vi beklager det, samtidig med at vi vist egentlig er ret stolte over det. Men der må dog være en mellemting, ikke sandt, for hvis du ser et menneske forsøge at kravle ned ad en livsfarlig bjergvæg, fordi det tror at der ikke findes andre veje ned, mens du kender en anden, vil du så ikke fortælle ham det og tilbyde at vise ham vej?

Endelig hævder mange, at man skal holde religion og politik adskilt som to forskellige størrelser der intet har - eller intet burde have - med hinanden at gøre. Det er nok ikke så meget tilfældet blandt os, selvom man nemt kunne tro det, for går vi ikke også i praksis som katten om den varme grød?

Det skal indrømmes, at religion gennem historien er blevet benyttet til at intimidere og til at legitimere herskende systemers autoritet. Inkvisitioner, korstog og brænding af hekse og homoseksuelle er blot de mest åbenbare eksempler hvad menneskenes verden angår. Og mht. naturens verden har den jødisk-kristne tradition jo den opfattelse, at den er skabt for menneskenes skyld, og at de med andre ord har ret til at dominere og udnytte den, en opfattelse som i vid udstrækning har ført til - jo, til så mange opdagelser og opfindelser som vi drager stor nytte af hver eneste dag, men så sandelig også til de miljøproblemer og ødelæggelser vi ser i verden i dag - og dermed til truslen mod vores overlevelse og mod livet på Jorden som vi kender det i dag.

Ganske vist er religion noget menneskeligt - noget menneskeskabt vil mange sige - og derfor "misbrugelig"... Men ikke desto mindre findes der ingen anden menneskelig institution som beskæftiger sig med de fundamentale spørgsmål om eksistens, formål, universelle sandheder og at gøre menneskeliv hele. Desuden kan kun religion engagere religion i debat.

Alligevel ønsker mange unitarer og universalister - i USA som her - ikke, at vore kirker skal blive centre for den nødvendige fælles handling. Nogle ønsker, at vi ikke engang skal være en religion - og i betragtning af den lethed hvormed undertrykkere benytter sig af religion er deres tøven forståelig. Atter andre accepterer religion i det omfang den kan reduceres til etisk, social handling. Men ingen af disse holdninger giver os de redskaber som vi har brug for. Det er på tide, at vi bliver en religion igen - ikke et dogme, men en religion - og at vi handler religiøst. Intet mindre end det kan klare opgaven.